

❖ فصل اول: درسنامه زبان و ادبیات فارسی و آئین نگارش به همراه سوالات

خودآزمایی تالیف

تعریف ادبیات

ادبیات به مجموعه ای از آثار نوشتاری و گفتاری اطلاق می شود که ابزاری برای بیان احساسات، آرمان‌ها و مشکلات انسان‌ها می پردازد. این آثار می توانند شامل شعر، نثر، داستان، نمایشنامه و سایر قالب های ادبی باشند. ادبیات فارسی یکی از کهن ترین و غنی ترین سنت های ادبی در جهان است که شامل آثاری از دوران باستان تا دوره معاصر ادامه دارد و نقش مهمی در انتقال فرهنگ، تاریخ، فلسفه و هویت ملی ایران ایفا کرده است.

◀ بخش اول: قرابت معنایی

قرابت معنایی به معنای نزدیکی یا هم مفهوم بودن دو بیت یا دو متن است. یعنی پیام یا مفهومی که منتقل می شود، در هر دو بیت مشابه است، حتی اگر واژه ها یا قالب های بیانی متفاوت باشند. به زبان ساده اگر دو بیت یا جمله در پیام کلی و نتیجه یکسان باشند، دارای قرابت معنایی هستند.

در آزمون های ادبیات فارسی، یکی از مهم ترین مهارت ها در قرابت معنایی، توانایی مقایسه بین ابیات مختلف و تشخیص بیت هایی است که بیشترین نزدیکی معنایی را دارند.

در این نوع سوالات، چند بیت ارائه می شود و شما باید مشخص کنید کدام دو بیت مفهوم یکسان یا نزدیکی دارند.
مثال:

۱- به می سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید / که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزل‌ها
در این بیت، «می» نه تنها به معنای نوشیدنی است، بلکه به عنوان نماد رهایی از دنیای مادی و ورود به عرفان قرار می گیرد. این نشان دهنده یک قرابت معنایی است که در آن می با مفهوم سیر و سلوک عرفانی پیوند می یابد.

۲- آتش عشق

در این ترکیب، «آتش» به عنوان یک نماد برای شدت احساسات عاشقانه و شور و حرارت قلبی عمل می کند. این نوع قرابت معنایی در حالی که «آتش» معمولاً به معنای سوختن و نابودی است، در کنار «عشق» معنای متفاوتی از شور و جوش احساسات پیدا می کند.

* راه های تشخیص قرابت معنایی

۱- بررسی مفهوم کلی بیت (پیام نهایی): برای تشخیص قرابت معنایی، ابتدا باید پیام کلی بیت را مشخص کند و پیام کلی بیت را با زبان ساده و خلاصه بنویسید. اگر دو بیت از نظر پیام و نتیجه گیری کلی یکی باشند، قرابت معنایی دارند.

مثال:

- ما را به سخت جانی خود این گمان نبود/ گر بر سر نفس خود امیری، مردی مفهوم بیت استقامت و پایداری در برابر مشکلات را بیان می کنند.
  - هر که در این بزم مقرب تر است / جام بلا بیشترش می دهند مفهوم بیت بندگان خاص خدا بیشتر در معرض امتحان و سختی قرار می گیرند.
  - در طریقت هر که او پیش تر است / جام بلا بیشترش می دهند مفهوم بیت کسی که در راه عرفان جلوتر باشد، رنج بیشتری می برد.
- ۲- بررسی واژگان کلیدی و نمادهای مشترک:** بسیاری از مفاهیم در شعر فارسی به صورت نمادین بیان می شوند. اگر در دو بیت از واژگان هم معنا یا نمادهای مشابه استفاده شده باشد، احتمال قرابت معنایی وجود دارد.

مثال:

- به می سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید/ بیا ساقی آن می که حال آورد در هر دو مصرع از "می" به عنوان نماد رهایی از قید دنیا و سیر معنوی استفاده کرده اند.
  - آتشی در دل افکندی که گر گیرد/ خانه های دو عالم خاکستر شود آتش در دل = عشق سوزان ← شدت عشق چنان زیاد است که می تواند همه چیز را بسوزاند.
  - آتش عشق تو در جان خوشتر است آتش عشق = عشق عمیق و سوزان ← عشق سوزان لذت بخش است و عاشق آن را می پذیرد.
- ۳- توجه به تضادها و تقابل های معنایی:** گاهی اوقات، دو بیت به ظاهر متضاد هستند، اما نتیجه و پیام کلی آن ها یکسان است. تضاد در فرم نباید باعث شود که تشخیص قرابت معنایی را اشتباه بگیریم.

مثال:

- دل بی دوست در این بادیه راهی نبرد / بی دوست نباشد دمی این جان خراب در این بیت هرچند هر مصرع یکی در قالب سلبی و دیگری در قالب اثباتی بیان شده، اما هر دو بر اهمیت وجود دوست و همراه تأکید دارند.

- ۴- تحلیل نوع جمله و ساختار دستوری:** قرابت معنایی ممکن است با تفاوت در نوع جمله (خبری، امری، نهی و...) همراه باشد.

مثال:

- تا توانی به جهان، خدمت محتاجان کن / بنی آدم اعضای یکدیگرند هر دو مصرع بر ارزش خدمت به دیگران و نوع دوستی تأکید دارند

۵- بررسی مفهوم بیت در سطح استعاره و تمثیلی: بسیاری از مفاهیم شعری با استعاره، تمثیل و تشبیه بیان می‌شوند. باید درک کنیم که آیا استعاره‌ها در دو بیت مفهومی مشابه را القا می‌کنند یا خیر.

مثال:

- آتشی در دل افکندی که گر گیرد / خانه‌های دو عالم خاکستر شود

- آتش عشق تو در جان خوشتر است.

در هر دو بیت، "آتش" نماد عشق سوزان است

شباهت معنایی

شباهت معنایی به معنای مشابهت سطحی یا ظاهری میان دو یا چند واژه یا عبارت است که ممکن است از نظر معنی نزدیک به هم باشند، اما این نزدیکی یا مشابهت معمولاً در سطح اولیه یا ظاهری است و نه از عمق مفهومی. در شباهت معنایی، ارتباطات واژگان اغلب در سطح عمومی‌تر و ساده‌تری از اشکال زبانی قرار دارند.

مثال:

۱- گلی در دشت، دل در گرو

در این عبارت، «گل» و «دشت» از نظر معنایی به‌طور سطحی به طبیعت اشاره دارند و ممکن است شباهت‌هایی در مفاهیم سطحی‌شان پیدا کنید، اما عملاً این شباهت‌ها با درک عمیق‌تر و فلسفی‌تر در شعر ارتباط ندارند.

۲- شادی و سرو

این دو واژه به‌طور ظاهری شباهت معنایی دارند چون هر دو به احساسات مثبت اشاره دارند، اما در واقع در شعر می‌توانند در زمینه‌های مختلفی با معانی متفاوت ظاهر شوند. برای مثال، شادی ممکن است در برابر غم و سرور ممکن است در موقعیت‌های اجتماعی و فردی متفاوت از هم استفاده شوند.

■ راه‌های تشخیص شباهت معنایی

۱- بررسی سطحی بودن ارتباط معنایی: در شباهت معنایی، ارتباط میان دو بیت یا عبارت، سطحی و ظاهری است و عمق معنایی ندارد. دو کلمه یا عبارت ممکن است هم‌معنی باشند، اما لزوماً پیام یکسانی را منتقل نکنند.

مثال:

- خانه‌ام آتش گرفت/ آتش زدند باغ را ⇨ این دو عبارت شباهت معنایی دارند، زیرا هر دو از واژه آتش استفاده کرده‌اند، اما ارتباط عمیق معنایی ندارند.

۲- بررسی تطابق مستقیم بین دو عبارت: شباهت معنایی زمانی اتفاق می‌افتد که دو عبارت دقیقاً یک مفهوم را با واژه‌های مختلف بیان کنند. که این تطابق به معنای عمیق‌تر شدن معنا نیست.

مثال:

- حیات انسان وابسته به اکسیژن است / زندگی بدون هوا ممکن نیست ⇨ شباهت معنایی دارند، چون هر دو جمله یک پیام مشخص و سطحی را منتقل می‌کنند.

۳- تفاوت در نتیجه‌گیری معنایی: در شباهت معنایی، نتیجه‌گیری از دو عبارت دقیقاً یکسان است. اما در قرابت معنایی، ممکن است پیام اصلی یکی باشد، اما مسیر بیان آن‌ها متفاوت باشد.

مثال:

- باران آمد و زمین خیس شد / باران باعث رطوبت زمین شد ⇨ این دو عبارت شباهت معنایی دارند، زیرا نتیجه‌گیری آن‌ها کاملاً یکسان است.

۴- مقایسه سطح زبان و سبک نگارش: در شباهت معنایی، دو عبارت ممکن است به شکل‌های مختلف اما با همان مفهوم بیان شوند. اما در قرابت معنایی، تفاوت‌های سبک و استعاره‌ها اهمیت بیشتری دارند.

مثال:

- او زخم زبان می‌زند / او با سخنانش مرا آزار می‌دهد ⇨ این دو عبارت شباهت معنایی دارند، اما استعاره و تصویرسازی در عبارت اول باعث تفاوت ظاهری شده است.

نکته نهایی: اگر دو بیت پیام کلی یکسانی داشته باشند اما از واژه‌های متفاوت استفاده کنند، دارای قرابت معنایی هستند. اگر دو بیت فقط واژه‌های مشترک داشته باشند، اما پیام یکسانی نداشته باشند، دارای شباهت معنایی هستند.

تفاوت‌های کلیدی میان قرابت معنایی و شباهت معنایی:

ویژگی	قرابت معنایی	شباهت معنایی
عمق معنایی	مفهوم‌ها به صورت عمیق و نمادین به هم پیوسته‌اند	مشابهت سطحی و ظاهری
نحوه ارتباط	ارتباط معنایی پیچیده و گاهی استعاری	ارتباط معنایی ساده و بیشتر عمومی
نوع واژه‌ها	واژه‌ها و عبارات به صورت نمادین و معنایی خاص ترکیب می‌شوند	واژه‌ها به طور ظاهری مشابه یکدیگر هستند
استفاده در شعر	ایجاد ارتباط معنایی و پیچیدگی‌های بیشتر در متن شعر	استفاده از معانی سطحی‌تر و عمومی‌تر

◀ تناسب مفهومی

تناسب مفهومی به معنای ارتباط معنایی و تداعی مفاهیم مشترک میان کلمات، عبارات یا جملات است. این ارتباط می‌تواند از طریق تداعی مفاهیم مشابه، متضاد، علت و معلولی، یا حتی از طریق مفاهیم استعاری و نمادین شکل بگیرد تناسب مفهومی باعث افزایش زیبایی و انسجام در متن یا شعر می‌شود.

▪ انواع تناسب مفهومی در ادبیات

(۱) تناسب‌های سببی (علت و معلولی)

در این نوع تناسب، یک مفهوم علت و دیگری نتیجه یا پیامد آن است.

مثال:

- باران ↔ طراوت (باران علت طراوت و سرسبزی است)

- آتش ↔ دود / اشک ↔ غم / آفتاب ↔ گرما / باد ↔ طوفان

- باران که در لطافت طبعش خلاف نیست / در باغ لاله روید و در شوره زار، خس (باران علت رشد گیاهان است)

- ابر آمد و باز بر سر سبزه گریست / بی باده گلرنگ نمی باید زیست (ابر و باران علت رویش سبزه هستند)

- چو خشم آید، ز عقل انسان جدا گردد / شود دل کور و جان بی مایه بیچاره (خشم علت از بین رفتن عقل و تدبیر است)

(۲) تناسب تضاد (متضاد یا مقابله ای)

تناسب تضاد میان دو مفهوم متضاد یا دو چیزی که مقابل هم قرار می گیرند، به عبار دیگر دو مفهوم که در معنای خود متضاد هستند.

مثال:

- شادی ↔ غم / نور ↔ تاریکی / مرگ ↔ زندگی / شادی ↔ غم / آرامش ↔ آشوب / دوست ↔ دشمن

- سایه ام بر سر خورشید فکند از پر و بال / چون کند باز مرا نوبت پرواز به چرخ؟

- هر دم از این باغ بری می رسد / تازه تر از تازه تری می رسد (باغ به عنوان منبع رویش در تضاد با زوال و نیستی است)

- شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل / کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ها (شب تاریک (ظلمت) و سبکباری (آرامش) در تضاد هستند)

- مرا به کار جهان هرگز التفات نبود / رخ تو در نظر من چنین خوش آمد و بس» (دنیا و معشوق در تقابل قرار گرفته اند؛ دنیا بی ارزش، اما معشوق ارزشمند است)

(۳) تناسب مکانی (مکان و موجود در مکان)

این نوع تناسب میان مکانی و چیزی که به آن مکان تعلق دارد برقرار می شود.

مثال:

- باغ ↔ گل (گل در باغ رشد می کند) / آسمان ↔ ستاره / دریا ↔ ماهی / جنگل ↔ درخت

- برخیز و بیا بتا برای دل ما / حل کن به جمال خویشتن مشکل ما» (بت (معشوق) به مکان مقدس یا جایی برای پرستش اشاره دارد)

- ای باغبان به بوی گل و نغمه بلبل / در باغ ما خزان ز چه روی است برقرار (باغ و گل به عنوان مکان و موجود در آن مرتبط هستند)

(۴) تناسب جزء و کل

در این تناسب، یکی از کلمات بخشی از کل دیگر است.

مثال:

- دریا ↔ موج (موج بخشی از دریاست) / درخت ↔ برگ / بدن ↔ دست / کتاب ↔ صفحه
- هر ورقش دفتری است معرفت کردگار (کتاب و ورق، رابطه جزء و کل دارند)
- دریا دلان به منزل آرام می رسند / آن موج های سرکش بی گمان به ساحل اند (موج به عنوان جزء و دریا به عنوان کل)
- ای آب حیات، بر لب دریا مانده / یک جرعه ز وصل تو مرا کم مانده (دریا و جرعه آب به عنوان کل و جزء)

۵) تناسب ابزار و عمل

در این تناسب با ابزار عملی انجام می شود.

مثال:

- قلم ↔ نوشتن (قلم ابزار نوشتن است) / شمشیر ↔ جنگیدن / چکش ↔ کوبیدن / کمان ↔ تیراندازی
- بی رنج، گنج میسر نشود مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد (رنج ابزار رسیدن به گنج است)
- قلم را چو تو در دست داری یقین / که حکمی روان است بر لوح دین (قلم به عنوان ابزار نوشتن)
- تا قلم در کف من کار کند، دست دگر / دل به دریا زند و خط به افلاک کشد (قلم و عمل نوشتن).

۶) تناسب صفات و موصوف

رابطه بین یک ویژگی و کسی یا چیزی که به آن ویژگی متصف می گویند.

مثال:

- پادشاه ↔ قدرت / عالم ↔ دانایی / آب ↔ زلالی / گل ↔ عطر / قلب ↔ مهربانی
- دل هر ذره را که بشکافی / آفتابیش در میان بینی (دل به عنوان موصوفی که آفتاب و نور دارد)
- سینه خواهم شرحه شرحه از فراق / تا بگویم شرح درد اشتیاق (سینه به عنوان موصوف و شرحه شرحه (توصیف احساسات) به آن مرتبط است)
- جلوه ای کرد رخس دید ملک عشق نداشت / عین آتش شد از این غیرت و بر آدم زد» (غیرت به عنوان صفت مرتبط با عشق)

۷) تناسب نمادین و استعاری

بر اساس این نوع تناسب، کلمات ممکن است از طریق نمادها یا استعاره ها به هم مرتبط شوند.

مثال:

- شمع ↔ عشق (شمع نماد عشق و فداکاری است) / بلبل ↔ عاشق (نماد دلدادگی) / می ↔ رهایی از قید مادیات / شب ↔ غم و اندوه / گل ↔ زیبایی و معشوق
- من نگویم که کنون با که نشین و چه بنوش / که تو خود دانی اگر زیرک و عاقل باشی (نشستن و نوشیدن نماد تجربه حال معنوی یا مستی عرفانی)
- بلبل به باغ و سبزه ز شادی نغمه می خواند / گل با نسیم صبح به رقص و پایکوبی است (گل به نموان نماد معشوق)

- آتشی در دل افکندی که گر گیرد / خانه های دو عالم خاکستر شود (آتش به عنوان نماد عشق)

۸) تناسب موضوعی (مراعات نظیر)

در این نوع تناسب، مجموعه ای از کلمات در یک حوزه یا موضوع خاص قرار می گیرند.

مثال:

- آب، رودخانه، باران، دریا (حوزه طبیعت) / گل، بلبل، خار، بهار (حوزه باغ و گلستان) / شب، ماه، ستاره، خواب (حوزه شب

و آسمان) / شمشیر، کمان، تیر، سپر (حوزه جنگ و نبرد)

- ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند / تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری (ابر و باد و مه و خورشید و فلک در حوزه

طبیعت)

- گل در بر و می در کف و معشوق به کام است / سلطان جهانم به چنین روز غلام است (گل، معشوق و می در حوزه عاشقانه)

- خاک کوی تو بهشت است و نسیم باد صبا / بوی جوی مولیان دارد و می نوشد به کام (بوی گل، باد صبا و نسیم در حوزه

بهار و طبیعت)

▪ مهم ترین دسته بندی های ادبیات فارسی شامل:

۱- بر اساس نوع نگارش (نثر و نظم)

۲- بر اساس محتوا و موضوع (ادبیات عرفانی، حماسی، تعلیمی، غنایی، اجتماعی و...)

۳- بر اساس دوره تاریخی (باستان، کلاسیک، مشروطه، معاصر)

۴- بر اساس سبک ادبی (خراسانی، عراقی، هندی، بازگشت ادبی، سبک نو)

▪ تقسیم بندی ادبیات فارسی بر اساس نوع نگارش

ادبیات فارسی را می توان به دو دسته کلی تقسیم کرد:

• شعر فارسی: شامل قالب هایی مانند غزل، مثنوی، قصیده، رباعی و دو بیتی است

• نثر فارسی: شامل نثر علمی، نثر ادبی و نثر تاریخی می شود.

◀ نظم و نثر

نظم (شعر)

نظم به نوعی سخن گفته می شود که در آن از وزن، قافیه یا دیگر عناصر موسیقایی استفاده می شود. به عبارتی، هر نوع

شعر یا متنی که به صورت موزون و مقفی باشد، نظم نامیده می شود.

نظم شامل غزل - قصیده - رباعی و ... می شود

نثر (متن غیر موزون)

نثر به هر نوع متن غیرموزون و غیرمقفی گفته می‌شود. برخلاف نظم، نثر دارای قافیه و وزن خاصی نیست و معمولاً زبانی ساده و روان برای بیان مقصود به کار می‌رود

مقایسه نظم و نثر:

ویژگی	نظم	نثر
ساختار	دارای وزن و قافیه	بدون وزن و قافیه
آهنگ کلام	موزون و آهنگین	معمولاً بدون آهنگ خاص
انعطاف‌پذیری	محدود به قواعد وزنی و قافیه	انعطاف‌پذیری بالا
کاربرد	بیشتر در ادبیات و هنر	در همه حوزه‌ها (ادبی، علمی، تاریخی)

▪ مهمترین انواع نثر فارسی

۱- **نثر مرسل یا ساده:** نثری است ساده و روان، نزدیک به زبان محاوره، آزاد و خالی از قید سجع هستند.

مثال:

- سفرنامه (ناصر خسرو) / سیاستنامه (خواجه نظام الملک) / قابوسنامه (عنصرالمعالی کیکاوس) / کیمیای سعادت (امام محمد غزالی) / تذکره الاولیا (عطار نیشابوری)

۲- **نثر مسجع:** به نثری اطلاق می‌شود که در آن جملات دارای آهنگ و هماهنگی صوتی هستند و گاهی از قافیه نیز بهره می‌گیرند. سجع نویسی در ادبیات فارسی به معنی اخص کلمه و به طور رسمی از خواجه عبدالله انصاری شروع شد.

از میان سجع پردازان بسیار در تاریخ ادب فارسی مطلوب ترین، طبیعی ترین و هنرمندانه ترین نثر مسجع، از سعدی در شاهکار بی نظیر او «گلستان» است.

مثال:

مناجات نامه (خواجه عبدالله انصاری) / کلیله و دمنه (ترجمه ی ابوالمعالی نصرالله منشی) / بهارستان (جامی) / پریشان (قائمی) / چهار مقاله (نظامی)

▪ انواع نثر مسجع:

الف) نثر مسجع ساده (روان و قابل فهم): در این نوع نثر، سجع‌ها کوتاه و طبیعی هستند و متن حالت موزون دارد، اما فهم آن آسان است.

- مثال از گلستان سعدی - منت خدای را عز و جل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت (سجع: قربت و نعمت)

- مثال از مناجات‌نامه خواجه عبدالله انصاری - الهی، تو مَلِکی و من مملوک، تو جَبَّاری و من ضعیف، تو بینیازی و من فقیر (سجع: مملوک - ضعیف - فقیر)

ب) **نثر مسجع متکلف (پراز صنایع ادبی):** این نوع نثر پراز سجع‌های پیچیده، جناس، تشبیه و استعاره است و خواندن آن سخت‌تر است.

- مثال از کلیله و دمنه - روزگار دراز در آن چمن و گلزار می‌رفت و به دیدار آن یار مهربان مشغول می‌شد. (سجع: چمن - گلزار)

- مثال از مقامات حمیدی - ای دل! ز دیده عبرت بگیر و زین خواب گران برخیز، که عمر کوتاه است و جهان فانی. (سجع: برخیز - فانی)

۳- **نثر مصنوع یا متکلف:** این سبک آمیزه‌ای از دو سبک مرسل و مسجع و همراه با انبوه لغات، ترکیبات، امثال و اشعار عربی، احادیث نبوی و آیات قرآنی می‌باشد. در این نوع نثر نویسنده به‌جای نگارش ساده و روان، از تکنیک‌ها و آرایه‌های ادبی مانند سجع، جناس، تشبیه، استعاره، و دیگر عناصر هنری استفاده می‌کند به گونه‌ای که خواننده برای فهم و مفهوم آن دچار مشکل شود. دشوارترین نثر مصنوع کتاب «دره نادره» است.

مثال:

- مقامات حمیدی / مرزبان نامه سعدالدین وراوینی / منشات خاقانی / تاریخ جهان گشای جوینی

تفاوت نثر مسجع، مرسل و مصنوع

ویژگی	نثر مسجع	نثر مرسل (ساده)	نثر مصنوع (متکلف)
ساختار جمله	آهنگین و موزون	ساده و روان	پیچیده و متکلف
آرایه‌های ادبی	استفاده از سجع و موسیقی درونی	کم و محدود	پراز صنایع بدیعی و استعاره
هدف اصلی	زیبایی لفظی و تأثیرگذاری	انتقال ساده و مستقیم پیام	نمایش توانایی زبانی نویسنده
نمونه آثار	گلستان سعدی، مناجات‌نامه خواجه عبدالله انصاری	تاریخ بیهقی، قابوس‌نامه	مقامات حمیدی، مرزبان‌نامه

تفاوت نثر مصنوع با نثر ساده

ویژگی	نثر مصنوع	نثر ساده
زبان و واژگان	سنگین، ادبی و پراز آرایه‌های هنری	ساده، روان و بدون پیچیدگی
ساختار جملات	پیچیده و دارای هماهنگی موسیقایی	کوتاه و مستقیم
هدف	تأثیرگذاری هنری و زیبایی‌شناختی	انتقال مستقیم پیام یا مفهوم
مثال	گلستان سعدی، مقامات حمیدی	متون علمی، مکاتبات رسمی

۴- **نثر علمی و فلسفی:** نثر علمی و فلسفی شاخه‌ای از نثر فارسی است که برای بیان مفاهیم علمی، فلسفی، پزشکی، ریاضی، نجوم، کلام و حکمت نظری به کار می‌رود. این نوع نثر معمولاً بدون آرایه‌های ادبی، ساده، شفاف و دقیق نوشته می‌شود تا مفاهیم علمی را به روشنی بیان کند. نثر فلسفی به بررسی و تحلیل مسائل هستی، خدا، جهان، حقیقت و معرفت می‌پردازد. زبان روشن و دقیق برای بیان مطالب علمی، کمتر بودن آرایه‌های ادبی نسبت به نثر ادبی، پرداختن به مفاهیم نظری، استدلالی و استنتاجی، استفاده از اصطلاحات علمی و فلسفی، نظم منطقی در بیان مطالب از ویژگی‌های نثر علمی و فلسفی می‌باشد.

مثال نثر علمی:

- قانون - ابن‌سینا

- زیج ایلخانی - خواجه نصیرالدین طوسی (نجوم)

- التفهیم لاوائل الصناعه - ابوریحان بیرونی (ریاضی و نجوم)

مثال نثر فلسفی:

- شفا - ابن‌سینا

- سیاست‌نامه - خواجه نظام‌الملک (فلسفه سیاسی)

- جامع‌الحکمتین - ناصر خسرو

- تجریدالاعتقاد - خواجه نصیرالدین طوسی

مقایسه نثر علمی و نثر فلسفی:

ویژگی	نثر علمی	نثر فلسفی
موضوع	علوم طبیعی و تجربی (پزشکی، ریاضی، نجوم)	مباحث عقلی، متافیزیکی و هستی‌شناسی
هدف	ارائه دانش و مفاهیم علمی دقیق	تفکر و تحلیل درباره حقیقت و وجود
سبک نگارش	ساده، روشن، کمترین آرایه‌های ادبی	استدلالی، نظری، گاهی با اصطلاحات پیچیده
نمونه آثار	قانون (ابن‌سینا)، جامع‌الحکمتین (ناصر خسرو)	شفای ابن‌سینا، تجریدالاعتقاد خواجه نصیر طوسی

۵- **نثر داستانی و روایی:** نثر داستانی و نثر روایی دو گونه از نثر فارسی هستند که به بازگویی ماجراها و روایت‌های واقعی یا خیالی می‌پردازند. این دو نوع نثر، پایه و اساس ادبیات داستانی، افسانه‌ها، روایت‌های تاریخی و قصه‌های عامیانه را تشکیل می‌دهند.

نثر داستانی نوعی نثر است که بر اساس روایت، شخصیت‌پردازی، کشمکش و تخیل شکل می‌گیرد در این نثر، نویسندگان عناصر طرح، شخصیت، گفت‌وگو، صحنه‌پردازی، اوج و نتیجه‌گیری برای ایجاد یک داستان استفاده می‌کنند که می‌تواند افسانه، قصه، حکایت یا رمان باشد.

داستان‌محور بودن (وجود طرح و کشمکش)، شخصیت‌پردازی قوی و ایجاد شخصیت‌های تخیلی یا واقعی، توصیف صحنه‌ها و فضا برای جلب توجه خواننده، دیالوگ و گفت‌وگو بین شخصیت‌ها و دارای آغاز، میانه و پایان مشخص ویژگی‌های نثر داستانی می‌باشد.

مثال:

- هزار و یک شب (داستان‌های عامیانه فارسی-عربی) نثر داستانی پر از تخیل و افسانه‌های جذاب.
  - سمک عیار (قصه‌های عامیانه و ماجراجویی) نثری داستانی با ماجراهای پهلوانی و عیاری.
  - داستان‌های کلپه و دمنه (نثر داستانی تعلیمی) نثر داستانی با پیام‌های اخلاقی.
  - رمان‌های معاصر (بوف کور - صادق هدایت) نثر داستانی با فضاسازی تاریک و فلسفی.
- نثر روایی نوعی نثر است که به بازگویی یک ماجرا یا رخداد می‌پردازد و ممکن است واقعی یا خیالی باشد. این نوع نثر معمولاً ساده‌تر از نثر داستانی است و بیشتر بر نقل رویدادها، اتفاقات تاریخی و روایت‌های مستند یا تخیلی تمرکز دارد. نقل مستقیم و غیرمستقیم یک ماجرا، دارای توصیف جزئیات، اما کمتر از نثر داستانی دارای شخصیت‌پردازی و دیالوگ، توجه بیشتر به شرح وقایع و توصیف محیط، بر اساس واقعیت (مثل تاریخ بیهقی) یا تخیل (مثل حکایات کلپه و دمنه) از ویژگی‌های نثر روایی می‌باشد.

مثال:

- تاریخ بیهقی (اثر ابوالفضل بیهقی - روایت تاریخی)
- سیاست‌نامه (خواجه نظام‌الملک - روایت سیاسی و اجتماعی)
- سفرنامه ناصر خسرو (گزارش سفر و مشاهدات واقعی)
- قصص الانبیا (داستان‌های مذهبی و تاریخی)

تفاوت بین نثر داستانی و نثر روایی

ویژگی	نثر داستانی	نثر روایی
تعریف	روایت یک داستان با تخیل و شخصیت‌پردازی	نقل یک واقعه یا ماجرا بدون لزوماً تخیل زیاد
هدف	سرگرمی، آموزش، انتقال پیام	ثبت و توصیف رویدادها و حوادث تاریخی یا اجتماعی
وجود شخصیت‌ها	دارای شخصیت‌های مشخص و دیالوگ	ممکن است شخصیت‌ها داشته باشد، اما تمرکز بر روایت وقایع است
وجود تخیل	غالباً تخیلی، گاهی واقعی	معمولاً بر اساس واقعیت، کمتر تخیلی است
مثال	هزار و یک شب، کلپه و دمنه، سمک عیار، بوف کور	تاریخ بیهقی، سفرنامه ناصر خسرو، سیاست‌نامه

◀ قالب های شعری

در ادبیات فارسی، **قالب های شعری** به اشکال مشخصی از چینش بیت ها و قافیه ها گفته می شود که هر کدام ویژگی های خاص خود را دارند. مانند:

الف) غزل:

غزل یکی از رایج ترین قالب های شعری فارسی است که موضوع اصلی آن عشق، عرفان، مدح و گاهی حکمت است. که بین **تا ۱۵ بیت** دارد و گاهی بیشتر، از نظر قافیه مصرع اول و تمام مصرع های زوج هم قافیه است. موضوعات غزل: عاشقانه، عارفانه، اجتماعی، پند آمیز. و معمولاً در بیت آخر، شاعر نام خود (تخلص) را می آورد. شاعران بزرگی مانند حافظ، سعدی، مولانا، بیدل، صائب تبریزی و شهریار در این قالب شاهکارهای ادبی خلق کرده اند.

تفاوت قصیده و غزل:

قالب قصیده از نظر قافیه و ردیف شبیه غزل است، البته قصیده تعداد ابیات بیشتری دارد. اما تفاوت مهم تری از تعداد ابیات وجود دارد و آن **تفاوت غزل و قصیده** در محتوا و کاربرد و حال و هوای کلی آن ها است. قصیده را برای موضوعی خاص می سروده اند و به عنوان منبری برای بیان مقاصدی از قبیل مدح، تهنیت، بزرگداشت، فخر، حماسه، حمد و شکایت، مرثیه، تعزیت و مسائل اخلاقی و اجتماعی و دینی و عرفانی بوده است. اما غزل بیشتر شعری است که در خلوت با انسان گره خورده و مضامینی عاشقانه دارد. به همین دلیل است که زبان قصیده اغلب خشن تر است و فنی تر، اما غزل زبانی نرم تر و ساده تر دارد. تخلص دو بار در قالب قصیده و یکبار در غزل مطرح است.

نمونه غزل:

به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را	- اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را
کنار آب رکن آباد و گلگشت مصلا را	بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت
بیدار گشتم از طرب آن لحظه ناب خوش	- چون سرو قد و ناز تو دیدم به خواب خوش
هر شب خیال توست مرا در شراب خوش (غزل عاشقانه)	دل برده ای به عشوه و لبخند دلنشین
که تا افلاک عشق او، رهیدم از تباهی	- دل از خاک رهش برداشتم، جان یافت راهی
دمی در خویش بنگر، راز او دارد گواهی (غزل عارفانه)	نشان دوست جُستم در سکوتِ شام هستی
ز هر چه رنگ تعلق پذیرد آزاد است	- غلام همت آنم که زیر چرخ کبود
که سلطان را نصیحت گفتن، درویش را نشاید (غزل تخلص دار)	حافظ! می کن و دل خوش دار

×	_____	×	_____
×	_____		_____
×	_____		_____

❖ فصل سوم: زبان و ادبیات فارسی

۱- معنی واژه های «امارت، تمکین، زاد، لوا» به ترتیب در کدام مورد، درست آمده است؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های

اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) آباد کردن، بزرگداشت، زیاد بودن، درفش (۲) پادشاهی، جا و مکان، تولد، علم

(۳) حکومت، احترام، توشه، پرچم (۴) سلطنت، محل اقامت، زیادی، سایه

ه: گزینه ۳ ← عمارت: آباد کردن / امارت: حکمرانی، حکومت (ریشه: امر) ☒

۲- ( ) معنی واژه میغ، در بیت زیر چیست؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«ریش بر می کند و می گفت ای دریغ کآفتاب نعمتم شد زیر میغ»

(۱) ابر سیاه (۲) خورشید (۳) رنگین کمان (۴) سایه

ه: گزینه ۱ ← واژه مشخص شده به معنای ابرسیاه می باشد ☒

۳- در کدام مورد «غلط املایی» یافت می شود؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) اقلیت و فواد، لاغر و نحیف، متألم و دردمند، اسف و اندوه

(۲) سفاهت و نادانی، تلطیف ذهن، ابتر و ناقص، اعزاز و اکرام

(۳) تضاد و طباق، قصد و عزیمت، سپاسگزاری و تقدیر، تواضع و افتادگی

(۴) آماده سازی و تعبیه، بذل و بخشش، سیلی و قفا زدن، رزیت های اخلاقی

ه: گزینه ۴ ← املای صحیح رذیلت با «ذ» است. از ریشه ی «رذل» (رذیلت: ناکسی و فرومایگی) ☒

۴- در کدام بیت، غلط املایی وجود دارد؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) چون موسم حج رسید برخاست اشتر طلبید و محمل آراست

(۲) ز هر جای خواهشگران خاستند ز زابل مر او را همی خاستند

(۳) از خون رگ خویش است، گر رنگ به رخ دارم مشاطه نمی خواهد، زیبایی رخسارم

(۴) بر ساقه خود ثابت، فارغ ز مددکارم نی در طلب یارم، نی در غم اغیارم

ه: گزینه ۲ ← تصحیح: ز زابل مر او را همی «خواستند» ☒

۵- متن زیر، معرّف کدام شخصیت ادبی است؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«مورخ و نویسنده بزرگ معاصر که در سال ۱۳۰۱ در بروجرد به دنیا آمد. وی در شهریور ۱۳۷۸ دار فانی را وداع گفت. از

آثار مشهورش «نقد ادبی، سرّ نی، پله پله تا ملاقات خدا» را می توان نام برد.»

(۱) عبدالحسین زرین کوب (۲) سید جعفر شهیدی (۳) غلامحسین یوسفی (۴) غلامحسین ساعدی

ه: گزینه ۱ ⇨ آثار دکتر زرین کوب درباره ی ادب و شعر و تاریخ است. کتابهای ادبی ایشان شامل

چند دسته کتب، وسایل و مقالات است. مولوی شناسی و مثنوی پژوهی. شامل: از نی نامه، پله پله تا ملاقات خدا، سرّ نی و بحر در کوزه.

نقد ادبی و تئوری ادبیات. نظیر: فن شعر ارسطو، ارسطو و فن شعر/ آشنایی با نقد ادبی، شعر بی دروغ- شعر بی نقاب و بنیاد شعر فارسی. (و انواع دیگر که در اینجا مورد بحث نیست)

۶- رمان «صد سال تنهایی» از آثار کدام نویسنده مکتب واقع گرایی است؟ (دهمین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی خرداد ۱۴۰۲) (مجرى جهاد دانشگاهی)

(۱) ماکسیم گورکی (۲) گابریل گارسیا مارکز (۳) لئو تولستوی (۴) ویلیام فاکنر

ه: گزینه ۲ ⇨ گابریل گارسیا مارکز؛ عنوان رمانی است به زبان اسپانیایی نوشته ی نویسنده مشهور «گابریل گارسیا مارکز».

۷- قالب شعری ابیات زیر چیست؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«منشین با بدان که صحبت بد

گر چه پاکی، تو را پلید کند»

«آفتابی بدین بزرگی را

پاره ای ابر ناپدید کند»

(۱) دوبیتی (۲) رباعی (۳) چهار پاره (۴) قطعه

ه: گزینه ۴ ⇨ قطعه؛ در قالب قطعه، تمام مصراع های دوم، هم قافیه اند.

۸- در کدام بیت، آرایه ی «پارادوکس» مشهود است؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) آن که روی دوست دید او را به کفر و دین چه کار

وان که مست عشق گشت، از باده و جامش مگو

(۲) ورق تا نگردانده باد خزان

غنیمت شمر نوبهار جوانی

(۳) چرخ مردم خوار اگر روزی دو مردم پرورست

نیست از شفقت مگر پرواری او لاغرست

(۴) همین که چشم تو صف های غمزده بر هم زد

نخست قلب سلیم شکستگان بشکست

ه: گزینه ۴ ⇨ آرایه ی تناقض یا متناقض نما یا پارادوکس (آرایه ای معنوی) آن است که شاعر یا

نویسنده دو مفهوم به ظاهر متضاد را در کلام خود به یک چیز نسبت می دهد که وجود یکی دیگری را نقض می کند. دو شیوه دارد:

۱- به صورت ترکیب اضافی یا وصفی. مانند: دولت فقر، فریاد بی صدا

۲- به صورت غیر اضافی و در جمله یا بیت (پی بردن به وجود تناقض در معنی بیت یا عبارت) مانند:

چون غمت را نتوان یافت، مگر در دل شاد   ما به امید غمت، خاطر شادی طلبیم

در این بیت، قلب سالم برای انسان شکسته پارادوکس دارد. (به شیوه ی دوم)

۹- با توجه به بیت زیر، کدام واژه معنای «ایهامی» دارد؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجری سنجش)

«گفتم غم تو دارم، گفتا غمت سرآید   گفتم که ماه من شو، گفتا اگر برآید»

(۱) ماه   (۲) غم   (۳) سرآید   (۴) برآید

☑ ه: گزینه ۴ ← برآید: ۱. برآمدن ماه، بالا آمدن ماه / ۲. اگر امکان داشته باشد و بخت با تو یار

باشد

۱۰- کدام عبارت، به ویرایش نیاز دارد؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجری سنجش)

(۱) هنر، آدمی را به شناخت سرچشمه ی زیبایی ها فرا می خواند.

(۲) از فرمایشات جناب عالی در طول سال، بسیار بهره بردیم.

(۳) نوع بیماری پس از تحقیقات و آزمایش های متعدد، شناخته شد.

(۴) گاهی که دوست فاضلی را می بینم از او برای همکاری، شخصاً دعوت می کنم.

☑ ه: گزینه ۲ ← علامات جمع عربی، نباید برای واژگان فارسی به کار روند. «فرمایش» واژه ای

فارسی است و نمی تواند با «ات» که علامت جمع عربی است، جمع بسته شود. شکل صحیح: فرمایشها

۱۱- در همه ی عبارات زیر، غلط ویرایشی یافت می شود، به جز عبارت.... (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجری سنجش)

(۱) سارق را دستگیر کردند و به زندان بردند.

(۲) کفشی که برادرم خریده بود را پدرم پسندید.

(۳) بسته سفارشی پدرم را به وسیله پست، برایش فرستادم.

(۴) گلستان و بوستان، توسط شیخ اجل، سعدی شیرازی، نوشته شد.

☑ ه: گزینه ۱ ← تصحیح گزینه های دیگر:

(۲) پدرم کفشی را که برادرم خریده بود، پسندید.

(«پدر» فاعل است، پس به اول جمله منتقل شد. «کفشی» مفعول است و «را» که علامت مفعولی است، بعد از مفعول

قرار گرفت. آوردن «را» بعد از فعل غلط است و باید بعد از مفعول بیاید.)

۳) بسته ی سفارشی پدرم را برایش فرستادم.

به کار بردن «به وسیله» یا «توسط» جایز نیست. به ویژه در جایی که فاعل مشخص است.

همچنین، پست: ۱. خود به معنی ارسال است و آوردن واژه های هم معنی کنار هم، حشو و اضافه ست. / ۲: واژه ای فرانسوی است و شکل فارسی آن (فرستادن) بهتر است.

۴) شیخ اجل، سعدی شیرازی، گلستان و بوستان را نوشته است.

مانند گزینه ی ۳ ویرایش شده

۱۲- کدام عبارت، فاقد حشو (تکرار زائد) است؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

۱) دکتر محمد معین، در سن پنجاه سالگی بدرود حیات گفت.

۲) آخرین مسابقه فینال را در خانه دوستم مشاهده کردم.

۳) در شب ليله القدر، دو ركعت نماز حاجات به جای آوردم.

۴) کودک، با کوشش فراوان، بوته ی ذرت را از زمین کند.

✓ ه: گزینه ۴ ⇐ آخرین = فینال / شب = ليله (فرق لیل و ليله: «لیل» به مطلق شب و «ليله» به

یک شب گفته می شود. مثل ليله القدر) / سن = سالگی (هر دو یعنی عمر)

۱۳- برای جدا کردن جمله هایی که از جهت ساختمان و مفهوم، مستقل به نظر می رسند، ولی در یک عبارت طولانی، با یکدیگر بستگی معنایی دارند، از کدام علامت نگارشی استفاده می شود؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

۱) خط فاصله   ۲) ویرگول   ۳) نقطه ویرگول   ۴) سه نقطه

✓ ه: گزینه ۳ ⇐ میان عبارت ها و جمله های غیر مستقل که در مجموع جمله ی کاملی را تشکیل

می دهند، ویرگول به کار می رود. (مانند: او با تلاش بسیار، به مقصود رسید).

اما اگر مستقل به نظر می رسند، ولی در یک عبارت طولانی با یکدیگر بستگی معنایی دارند، نقطه ویرگول به کار می رود. (مانند: دانش آموز باید درس بخواند؛ منظم باشد و به سخنان معلم گوش دهد).

۱۴- مفهوم «شهادت، پل عروج مردان حق است» از کدام بیت دریافت می شود؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

۱) هر سری در خور اقبال، کلاهی دارد   سایه ی دار فنا، تاج سر مردان است

۲) در عشق اگر دمی قرارت باشد   با صحبت این و آن چه کارت باشد

۳) سخن سرا شود چون بریده شد، سر او   اگر چه هیچ سخن سر بریده، نسراید

۴) پاکدل را زیان به تن نرسد   ور رسد، جز به پیرهن نرسد

ه: گزینه ۱ ⇐ شهادت در راه خدا، برای انسان تاج افتخاری است که بر سر می گذارد. تیغ در

دست گرفتن، هنر مردان است...

۱۵- مفهوم کنایی «سیر را از گرسنه چه غم» در کدام بیت نهفته شده است؟ (اولین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش خرداد ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) ما عبث در سینه ی دریا، نفس را سوختیم	گوهر مقصود، در دامن ساحل بوده است
(۲) جان و هرچه در او هست، با نعیم بهشت	نه نعمتی است، که باز آورد فقیر از دوست
(۳) ملامت گوی عاشق را چه گوید مردم دانا؟	که حال غرقه در دریا نداند خفته بر ساحل
(۴) ستایش سرایان، نه یار تواند	ملامت کنان، دوستدار تواند

ه: گزینه ۳ ⇐ مصراع دوم، دقیقاً همسو با همان معنی است.

گزینه ی ۲ ممکن است ظاهراً جواب به نظر بیاید اما معنی آن بی ارزشی خوشی و متاع دنیاست. مطابق با این بیت:

به جای دوست، گرت، هر چه در جهان بخشند رضا مده که متاعی بُود حقیر، از دوست

۱۶- معنی واژه های «ساری - شاذ» به ترتیب کدام است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) بانشاط- تیز	(۲) نفوذکننده - نادر
(۳) مسرور - طرب جوی	(۴) سروری - تیزی

ه: گزینه ۲ ⇐ ساری: سرایت کننده، نفوذ کننده / شاذ: دیریاب، دشواریاب، تنگ یاب، عزیز،

منفرد

۱۷- در بیت زیر، معنای «صد زبان» کدام است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«صاحب سری عزیزی صدزبان»   «گر بدی آنجا بداری صلحشان»

(۱) معترض و گله مند	(۲) سخن چین و حرّاف
(۳) فصیح و بلیغ	(۴) فتنه انگیز و جاسوسی

ه: گزینه ۳ ⇐ ۱- آن که زبانها و السنه متعدد بدانند / ۲- بسیار فصیح و بلیغ

۱۸- کدام اثر، از آثار «فریدون مشیری» است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) آه باران	(۲) سوته دلان	(۳) کرامت آبی	(۴) از این اوستا

ه: گزینه ۱ ⇐ مجموعه شعر آه باران در ۱۳۶۷

آه باران!

ریشه در اعماق اقیانوس دارد شاید

این گیسو پریشان‌کرده بیدِ وحشیِ باران

یا نه! دریایی‌ست گویی، واژگونه بر فراز شهر

شهر سوگواران (تالیف توسط سایت

۱۹- کدام یک از شعرای نامبرده حبسیّه سراسر است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) عبید زاکانی (۲) خواجهی کرمانی

(۳) مسعود سعد سلمان (۴) فخرالدین عراقی

ه: گزینه ۳ ← مسعود سعد سلمان شاعر نامی نیمه ی دوم قرن پنجم و نیمه اول قرن ششم ☒

هجری قمری است. منصوب بودن در مشاغل دیوانی موجب دو بار حبس وی شد. مجموعاً ۱۸ سال زندانی بود؛ در زندان غالباً کتاب خواند و شعر گفت. شعرهایی که در زندان سروده، در واقع شرح چگونگی زندگی او در زندان است. این حبسیه ها عالی ترین شعرهای اوست.

۲۰- در کدام گروه کلمه، غلط املائی یافت می‌شود؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) عجز و لابه - واثق و معتمد (۲) محمل و کجاوه - زنجیر و مسلسل

(۳) گزیر و گریز - مدّلت و خواری (۴) باطن و ضمیر - محمل و بیهوده

ه: گزینه ۴ ← املاى صحیح مهمل با «ه» است. مهمل یعنی لفظی که معنی ندارد، بی استفاده و ☒

بیهوده (مقابل مستعمل)

۲۱- در کدام بیت، غلط املائی وجود دارد؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) بر سر کوت گر از باد اجل خاک شوم شعله آتش عشق تو زند عظم رمیم

(۲) گر از بهشت نگارم عنان بگرداند به روز حشر من و دوزخ و عذاب علیم

(۳) اگرچه پشه نیارد شدن ملازم باز مرا به منزل طاووس رغبت است عظیم

(۴) من از این ورطه هجران نبرم جان به کار زان که غرقاب غم عشق تو بحری است عظیم

ه: گزینه ۲ ← (علیم: دانا / اَلیم: دردناک) ☒

در این بیت املاى «علیم» اشتباه است و منظور، عذابی است دردناک.

۲۲- بیت زیر، فاقد کدام آرایه ی ادبی است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«در عشق چو قربان شوی از کیش برون آی»   «ور لاف انالحدق زنی از دار میندیش»

(۱) تشبیه

(۲) تلمیح

(۳) مراعات نظیر

(۴) ایهام تناسب

ه: گزینه ۱ ⇐ در این بیت «چو» از ادات تشبیه نیست؛ «اگر» یا «وقتی که» معنی می دهد.

قربان: کماندان / کیش: ۱- تیردان ۲- آیین و روش

ایهام در کیش / ایهام تناسب بین قربان (کماندان) و کیش (تیردان) / مراعات نظیر در «دار» و «حلاج» + قربان و کیش

۲۳- ( ) آرایه های بیت زیر کدام اند؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«ای حلقه زده افعى مشکین تو بر دوش»   «وی خنده زده شکر شیرین تو بر نوش»

(۱) استعاره - جناس

(۲) ایهام - مراعات نظیر

(۳) تشبیه - حسن تعلیل

(۴) مجاز - حسن تعلیل

ه: گزینه ۱ ⇐ افعى مشکى: استعاره از مو / «دوش» و «نوش»: جناس زائد مطّرف (اختلاف در

اولین حرف)

۲۴- تکیه ی مفهوم بیت زیر بر کدام مطلب است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«فیض روح القدس ار باز مدد فرماید»   «دیگران هم بکنند آنچه مسیحا می کرد»

(۱) تلاش عاشق

(۲) شفاعت جبرئیل

(۳) تعالی روح

(۴) عنایت معشوق

ه: گزینه ۴ ⇐ این بیت حافظ اشاره ای است به اذن و اراده خداوندی؛ حتی معجزات پیامبران نیز

از این قاعده مستثنی نیست و خداوند این موهبت را به هر که خواهد می دهد. (آیه ی ۷۳ سوره ی آل عمران)

۲۵- مفهوم بیت زیر، با کدام بیت یکسان است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

«از بهر دفع غم به کسی گر بری پناه»   «هم غم به جای ماند و هم آبرو رود»

(۱) به دست من و دوست نیک اختری

اگر بد نجویم نیک اختریم

(۲) آدمی گرچه بر زمانه مه است

ز آدمی خام دیو پخته به است

(۳) دست طمع چوپیش کسان می کنی دراز

پل بسته ای که بگذری از آبروی خویش

(۴) به دشمن رسد هرچه باشد به گنج

بده تا روانت نباشد به رنج

ه: گزینه ۳ ⇐ هر دو بیت به این نکته اشاره دارد، که دست نیاز دراز کردن به سمت انسانها، بی

عاقبت است.

۲۶- کدام عبارت، به ویرایش نیاز دارد؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) کفشی را که خریده بودی، پسندیدم.

(۲) منطق الطیر، توسط عطار نیشابوری سروده شد.

(۳) دیدگاه او با دیدگاه روانشناسان، متفاوت است.

(۴) در کلاس، هم میز هست و هم تخته.

ه: گزینه ۲ ⇐ کاربرد «توسط» برای انجام کار، غلط است. به ویژه در مواردی که فاعل، مجهول ☒

نیست. فاعل در این جمله: عطار

عطار نیشابوری منطق الطیر را سروده است.

۲۷- در کدام مصراع، واژه ی مرکب وجود دارد؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) هم صغیر و خدعه ی مرغان تویی (۲) ای زبان، تو بس زیانی مرا

(۳) مرد غرقه گشته جانی می کند (۴) ای دریغا مرغ خوش الحان من

ه: گزینه ۴ ⇐ اسم مرکب، دو یا چند جزء دارای معنای مستقل دارد و به دو یا چند جزء که به ☒

تنهایی کاربرد و معنا دارند، قابل تجزیه است. مانند: کتابخانه، سفیدرود

۲۸- کدام واژه ها «صفت مفعولی» هستند؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش اسفند

۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) پرتابی - نهانی (۲) روشنی - تاریکی

(۳) بی خردی - ناپدری (۴) پاکدامنی - تنهایی

ه: سوال ابهام دارد ☒

صفت مفعولی بر آنچه فعل بر او واقع شده باشد، دلالت می کند. مانند: پوشیده، برده. (یعنی آنچه، پوشیدن و بردن بر او

واقع شده باش) علامت آن «ه» ماقبل مفتوح است و در آخر فعل ماضی در می آید. (سؤال دارای ایراد هست و گزینه ها

مطابقت ندارند.)

۲۹- کدام عبارت، یک جمله «اسنادی» است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و پرورش

اسفند ۱۳۹۴) (مجرى سنجش)

(۱) از مردم روزگار، درس های مفید می آموزیم. (۲) انسان، از عدالت، بسیار سخن گفته است.

(۳) شهادت، برترین معراج عشق است. (۴) هاله ای از نور، کلمه ی شهید را فرا گرفته است.

❑ **ه: گزینه ۳** فعل های اسنادی: است - بود - شد - گشت - گردید - خواهد شد - می شود - نمی

شود - نشد - باشد - نمی باشد - نیست - نشد - شده است.

۳۰- در کدام عبارت، زمان فعل «مضارع مستمر» است؟ (دومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی مشترک با آموزش و

پرورش اسفند ۱۳۹۴) (مجری سنجش)

(۱) هفته ی آینده، در جلسه بزرگداشت سعدی شرکت می کنم.

(۲) شرح حال بزرگان ادب را دارم می نویسم.

(۳) بهتر است، هرچه زودتر به کلاس درس بروم.

(۴) درباره ی اتفاق دیروز، برای دوستانم داشتم سخن می گفتم.

❑ **ه: گزینه ۲** مضارع مستمر: دار + شناسه (مَ، ی، دَ، یم، ید، نَ) + مضارع اخباری. مانند:

دارم می روم / داری می روی / دارد می رود/...

مضارع اخباری: می + بن مضارع (مثلاً «رو») + شناسه. مانند: می روم / می روی / می رود/..

۳۱- معنی واژه های «مقدم و انوشه»، به ترتیب کدام است؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵)

(مجری سنجش)

(۱) قدم نهادن - ماندگار (۲) باز آمدن از سفر - جاوید

(۳) پیش افتاده - باقی (۴) وقت آمدن - باقیمانده

❑ **ه: گزینه ۲** مَقدم: جای قدم نهادن، از سفر یا جایی بازآمدن / انوشه: جاوید و بی مرگ

۳۲- منظومه «مروارید مهر» از سروده های کیست؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری

سنجش)

(۱) سهراب سپهری (۲) رهی معیری (۳) حمید سبزواری (۴) فریدون مشیری

❑ **ه: گزینه ۴** «مروارید مهر» از مجموعه ی «شعرهای دریایی»، اثر فریدون مشیری است که در

سال ۱۳۶۵ در تهران چاپ شد.

۳۳- در کدام گروه کلمه، غلط املایی وجود دارد؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری سنجش)

(۱) هرم آفتاب - تبختر و خودخواهی (۲) نسیان و غفلت - فلق و شفق

(۳) غمین و محزون - آراسته و مزین (۴) قرب و بعد - جذر و مد

❑ **ه: گزینه ۴** «جذر» به معنای ریشه است و در ریاضی عددی است که با خودش ضرب می شود؛

و حاصل برآمده از آن را «مجذور» می گویند؛ اما «جزر» با «ز»، فرونشتن آب دریا و بازگشتن آب دریاست؛ (ضدّ «مد»)

و «مد» موقع اضافه شدن به واژه ای دیگر تشدید می گیرد. مانند: جزر و مدّ دریا

۳۴- در متن زیر، املای کدام واژه، غلط است؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری سنجش)

« تا دفع مضرت خصم به نعمت می توان کرد، خصومت روا نباشد که خون از مال شریف تر، مصاف وقتی روا باشد که تدبیر و حزم دیگر نماند. به حزیمت پشت دادن به که با شمشیر مشت زدن.»

(۱) حزیمت (۲) حزم (۳) مصاف (۴) مضرت

☑ **ه: گزینه ۱** حزم: دور اندیشی / املای «هزیمت» به معنی فرار کردن با «ه» صحیح است.

معنی: جنگ وقتی رواست، که دوراندیشی دیگری ممکن نباشد. گریختن و پرهیز بهتر از بی سلاح جنگیدن است. (معادل: تا کار به زر برمی آید، جان در خطر افکندن نشاید!)

۳۵- بیت زیر فایده کدام آرایه ادبی است؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری سنجش)

"دست از مس وجود چو مردان ره بشوی تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی"

(۱) تشبیه (۲) کنایه (۳) استعاره (۴) ایهام

☑ **ه: گزینه ۴** تشبیه عشق به کیمیا از آن روست که کیمیا مطابق باور پیشینیان، مس و فلزات کم

ارزش را به طلا تبدیل می کند. مس وجود و کیمیای عشق: اضافه ی تشبیهی / تشبیه دیگر: چو مردان...

مس: استعاره از وجود بی ارزش / زر: استعاره از وجود ارزشمند

زر شدن: کنایه از ارزشمند و متعالی شدن، به کمال رسیدن / «دست شستن»، کنایه از: کناره گیری کردن

۳۶- کدام بیت، دارای آرایه پارادوکس (متناقض نما) است؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری

سنجش)

(۱) شادی ندارد آنکه ندارد به دل غمی آن را نیست عالم غم نیست عالمی

(۲) کی شود این روان من ساکن این چنین ساکن روان که منم

(۳) ز خاک من اگر گندم برآید از آن گر نان پزی مستی فزاید

(۴) بشوی ای خردمند از آن دوست دست که با دشمنانت بود هم نشست

☑ **ه: گزینه ۲** کی شود این روان من ساکن این چنین ساکن روان که منم

آرایه ی تناقض یا متناقض نما یا پارادوکس (آرایه ای معنوی) آن است که شاعر یا نویسنده دو مفهوم به ظاهر متضاد را در کلام خود به یک چیز نسبت می دهد که وجود یکی دیگری را نقض می کند.

۱- به صورت ترکیب اضافی یا وصفی. مانند: ساکن روان، دولت فقر، فریاد بی صدا

۲- به صورت غیر اضافی و در جمله یا بیت (پی بردن به وجود تناقض در معنی بیت یا عبارت)

۳۷- عبارت « پروردگارا، از خصلت طمع که دنائت آورد و آبرو ببرد، به درگاه تو پناه می آورم.» با کدام بیت، قرابت مفهومی

دارد؟ (سومین آزمون فراگیر دستگاه های اجرایی آبان ۱۳۹۵) (مجری سنجش)

(۱) دست طمع چوپیش کسان می کنی دراز پل بسته ای که بگذری از آبروی خویش

(۲) عدل سلطان گر نپرسد حال مظلومان خویش گوشه گیران را از آسایش طمع باید گسیخت